

Urfolk og mineraler – er det mulig med samtidig tilstedeværelse?

- Av spesialrådgiver Sven-Roald Nystø, Árran julevsáme guovdásj/lulesamisk senter

(Utvidet og endelig versjon 22/9/2018)

(Foredrag og panel-deltakelse på Bergindustriens høstmøte onsdag 19. under bolken «Urfolk og mineraler – er det mulig med samtidig tilstedeværelse?» i Bodø 18.- 20.september 2018 arrangert av Norsk Bergforening og Norsk Bergindustri)

Ordstyrer!

Takk for invitasjonen til å delta på høstmøtet og må bare beklage at jeg i år kun rekker å delta på denne sekvensen av det omfattende programmet.

Temaet «Urfolk og mineraler – er det mulig med samtidig tilstedeværelse?» er et svært omfattende og utfordrende tema, og noen vil kanskje også finne det litt provoserende. En mer filosofisk tilnærming til tittelen og den bredden av samfunnsutfordringer som tittelen kan reise, sett i et globalt perspektiv også av mer eksistensiell karakter, skal jeg la ligge i denne omgang.

Regjeringen har i sin nordområdestrategi¹ fremmet 21.april 2017 formulert forannevnte samtidighet slik (Departementene 2017):

«Regjeringens mål er at storsamfunnets vekst og verdiskaping skal eksistere side om side med de samiske tradisjonelle næringene som også bidrar til viktig verdiskaping.»

Nå skal det sies at denne formuleringen er her tatt ut av sin sammenheng for å anskueliggjøre målet om «sameksistens» eller «side om side»-eksistens slik det her er formulert. Jeg oppfatter ikke nordområdestrategien som et forsøk på en beskrivelse av totaliteten i verken samenes eller kvenenes tilstedeværelse i landet. Det er en strategi med formulerte mål med nærmere beskrivelser på utvalgte samfunnsområder. Og konteksten for nevnte «side om side» mål er hentet fra innsatsområdet «Næringsutvikling – høyere opp i verdikjedene. Samiske interesser» og lyder (s.25-26):

«Regjeringen er opptatt av å ivareta samiske interesser. Samer har gjennom reindrift, fiske og andre tradisjonelle utmarksnæringer i århundrer utnyttet områder i nord på en bærekraftig måte. Reindriften og tradisjonelle samiske utmarksnæringer er viktige i nordområdene. De har vært og er en sentral del av grunnlaget for samisk kultur og samfunnsliv. Regjeringens mål er at storsamfunnets vekst og verdiskaping skal eksistere side om side med de samiske tradisjonelle næringene som også bidrar til viktig verdiskaping. Regjeringen legger fram en stortingsmelding om reindriften våren 2017.»

¹ Regjeringens nordområdestrategi 2017 består av et forord, en visjon med oversikt over målene i strategien (Vår visjon - et fredelig, skapende og bærekraftig nord), presentasjon av fem innsatsområder (1 Internasjonalt samarbeid, 2 Næringsutvikling – høyere opp i verdikjedene, 3 Ledende på kunnskap - god kobling til næringslivets behov, 4 Infrastruktur- en forutsetning for vekst og grønn omstilling og 5 Miljøvern, sikkerhet og beredskap – sikre forsvarlig aktivitet), en omtale av planprosesser (Mer effektive planprosesser – gjør det enklere for bedriftene) og rapport over gjennomførte tiltak (Resultater av regjeringens nordområdearbeid).

Resten av teksten i strategien på innsatsområde Næringsutvikling, Samiske interesser omhandler samenes rett til å bli konsultert².

Siden jeg har ordet vil jeg bemerke at man fra mangt et samisk hold, kanskje rent intuitivt under forutsetning om «side om side»-eksistens og å bli spurt, - nok heller ville ha formulert Regjeringens mål til å lyde slik:

«Regjeringens mål er at storsamfunnets vekst og verdiskaping skal eksistere side om side med de samiske samfunns vekst og verdiskaping, herunder de samiske tradisjonelle næringene som også bidrar til viktig verdiskaping.»

Dette ut fra hensynet til et mer helhetlig perspektiv på forholdet.

Når det gjelder samenes rett til konsultasjoner fremmet Regjeringen sist fredag (14.09. 2018) en lovproposisjon til Stortinget med forslag til lovfesting av statens konsultasjonsplikt som settes inn i sameloven som et eget kapittel (KMD 2018). Hittil har plikten eksistert i form av en kongelig resolusjon³ fra 2005.

Lovfestingen klargjør på en bedre måte hvor langt konsultasjonsplikten rekker, hvem som skal konsulteres og hvordan konsultasjonene skal gjennomføres. Konsultasjonsplikten utvides også til kommuner og fylkeskommuner. Det gis ikke regler for konsultasjoner mellom private tiltakshavere og representanter for samiske interesser, men det bemerkes følgende:

«Det utelukker selvsagt ikke at private tiltakshavere konsulterer representanter for berørte samiske interesser. En slik framgangsmåte kan også gjøre det enklere for den private tiltakshaveren å oppnå nødvendige offentlige tillatelser. Departementet viser i denne sammenhengen også til at FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter og OECDs retningslinjer for multinasjonale selskaper gir næringslivet et særskilt ansvar⁴ for å respektere menneskerettighetene, herunder urfolks rettigheter.» (Prop.116 L (2017 – 2018) Punkt 7.6 Private tiltakshavere, s.80).

Reindriften er den mest synlige samiske næring som i stor grad også er en egen samisk livsform også i vår moderne tidsalder. Konsultasjonenes geografiske omfang «tradisjonelle

² Resten av teksten i strategien på innsatsområde Næringsutvikling, Samiske interesser, omhandler samenes rett til å bli konsultert:

«Som urfolk har samene rett til å bli konsultert i saker som kan få direkte betydning for dem. Konsultasjonene skal foregå i god tro og med målsetting om å oppnå enighet om foreslåtte tiltak. Dette følger av ILO-konvensjon nr. 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater. Regjeringen og Sametinget inngikk i 2005 en egen avtale om prosedyrer for konsultasjoner, som konkretiserer plikten i ILO-konvensjonen. Statlige myndigheter kan også ha en plikt til å konsultere med andre samiske interesser i tillegg til Sametinget. Det gjelder særlig i saker som direkte berører samiske næringer, slik som reindriften. Regjeringen vektlegger å ha en god dialog med Sametinget og andre samiske interesser også i saker hvor det ikke er konsultasjonsplikt.»

³ En omtale av statens plikt til å konsultere samene framgår hos Kommunal- og moderniseringsdepartementet:

➤ <https://www.regjeringen.no/no/tema/urfolk-og-minoriteter/samepolitikk/midtspalte/konsultasjonsplikt-i-samiske-saker/id86931/>

⁴ OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper og Norges OECD kontaktpunkt:

➤ https://nettsteder.regjeringen.no/ansvarlignaringsliv2/files/2013/11/OECD_retningslinjer_web.pdf
➤ <https://www.responsiblebusiness.no/>

FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter, og Norges handlingsplan for oppfølging av FNs veiledende prinsipper:

➤ https://www.ohchr.org/Documents/Publications/GuidingPrinciplesBusinessHR_EN.pdf
➤ https://www.regjeringen.no/globalassets/departementene/ud/vedlegg/naringsliv/ud_naeringsliv_og_menneske_uu-versjon2.pdf

samiske områder» er det som i reindrifftsloven av 2007 § 4 avgrensede det samiske reinbeiteområdet⁵. Videre omfattes også områder som faller inn under lov om reindrift i kommunene Meldal, Midtre Gauldal, Oppdal, Rennebu, Rindal, Sunndal og Surnadal, jf. Trollheimenloven § 1. (Prop.116 L (2017 – 2018) Punkt 6.4.4 Geografisk område for konsultasjonsplikten, s.64-65).

Når samtidig tilstedeværelse mellom reindrift og gruvevirksomhet skal vurderes, vil det omfatte to ulike nivåer: Det ene er generell politikktutforming rundt forholdet i næringen, og det andre gjelder vurdering ved konkrete enkeltinngrepssaker. Det ene er uløselig knyttet til det andre, og begge forutsetter gjensidig hverandre. Når det gjelder reindrifftsens rett til å bli konsultert heter det i proposisjonen blant annet:

«Når det gjelder spørsmålet om hvem innenfor reindriffts-næringen som skal konsulteres, må det skilles mellom lov- og forskriftssaker som gjelder generelt for store områder, og enkeltinngrepssaker. I lov- og forskriftssaker vil det naturlige være å konsultere organisasjonen for næringen, som er Norske Reindrifftsamers Landsforbund (NRL). I konkrete inngrepssaker vil det derimot være naturlig å konsultere med rettighetshaverne, normalt representert ved det enkelte reinbeitedistriktet. (..) I enkelte saker vil det også kunne være naturlig å konsultere med svenske samebyer med beiterett i Norge, der disse interessene berøres direkte. Derimot vil det ikke være konsultasjonsplikt⁶ overfor Sametinget i Sverige eller Finland.» (Prop.116 L (2017 – 2018) Punkt 12 Merknader til lovforslaget, Til § 4-2 Rett til å bli konsultert, s.97).

På bakkenivå der både reindrift og industri og annen arealkrevende aktivitet foregår, og flere typer infrastruktur lokaliseres, blir det etter hvert krevende å komme til enighet med reindrifften. I mange områder er det tale om kumulative effekter⁷ av ulike tiltak i samme område, og der det kan tenkes at det ennå er plass, så frykter man at en utbygging vil lettere føre til flere arealkrevende tiltak i framtiden. I tillegg oppstår dilemmaer mellom ulike aktører i reindrifften⁸.

⁵ Reindrifftsloven § 4 første ledd lyder: «Den samiske befolkningen har på grunnlag av alders tids bruk rett til å utøve reindrift innenfor de delene av fylkene Finnmark, Troms, Nordland, Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Hedmark hvor reindriffts-samene fra gammelt av har utøvet reindrift (det samiske reinbeiteområdet).»

⁶ Videre heter det her: «Når det gjelder øvrige samiske interessene, må utgangspunktet være at Sametinget som regel ivaretar disse interessene. Det vil likevel kunne oppstå særlige situasjoner der det kan være naturlig å konsultere andre, slik som lokalsamfunn eller organisasjoner.» (s.97)

⁷ «Kumulative effekter er sumeffektene av tidligere og nåværende inngrep. Infrastrukturtiltak som hver for seg kan ha begrenset effekt vil til sammen kunne føre til store negative effekter. Det er derfor viktig å få vurdert ulike typer inngrep i sammenheng.» (Meld. St. 32 (2016-2017) Reindrift – Lang tradisjon unike muligheter Punkt 9.2 Inngrepseffekter s.52). Kapittel 9 i denne stortingsmeldingen omhandler arealforvaltning i reindrifftsområdene:

➤ https://www.regjeringen.no/contentassets/ffb8837d1f32425b962ceb23e5ccfc8e/no/pdfs/stm201620_170032000dddpdfs.pdf

⁸ Selvstendig næringsdrivende Anders J.H. Eira, Kautokeino foredro om noen dilemmaer på en konferanse i 2012 med utgangspunkt i et eksempel knyttet til planene om bygging av 420 kv-linjen Balsfjord-Skaidi (Eira 2013:137-138 powerpoint-tekst): «Linja kommer, selv om reindrifften er sterkt imot. Hvilken strategi skal man da velge? Skal man stå på sitt nei, eller skal man gå inn i en prosess og påvirke trasevalg? Det siste kan tolkes som et signal om at man aksepterer inngrep, selv om man ikke gjør det. Dermed oppstår et umulig dilemma i forhold til andre distrikter med annen strategi. Vil ikke ødelegge for dem. Et kollektivt reindrifftsansvar tas. Kulturelt og generasjonsmessig ansvar tas også av reindrifften. Man har ikke en kvadratmeter å gi, men likevel vet man at inngrepet er så stort at det kommer – uansett hvor mye man protesterer. Da tvinges man i en prosess, og må ta

Kompleksiteten i det flernivå styringssystemet med mange ulike aktører som trekker i ulike retninger og den maktforskjell som eksisterer mellom reindriften på den ene siden og ulike myndigheter og industri på den andre, utgjør også en stor utfordring for sameksistens.

Muligheter for framtidig «samtidig tilstedeværelse» mellom urfolk og mineraler avhenger også av framtidige generasjoner. En undersøkelse av samisk identitet og foretrukne framtidsmuligheter blant samisk ungdom i Finnmark og Trøndelag i 2017, viser også at man ikke stoler på myndighetene eller industrien blant ungdom i indre Finnmark og i det sørsamiske området, når det gjelder reindriften framtidig. Blant samisk ungdom i kystområdene var man derimot mer åpen for gruveindustri av hensyn til arbeidsplasser, og at sameksistens måtte være mulig (min oversettelse):

«Mens unge samer fra indre Finnmark slutter seg til at noe må gjøres for å utvikle bostedene i denne regionen, få av dem tror på ringvirkninger fra ressursintensive industrier som gruvedrift. En årsak er innvirkningen på reindriften og/eller naturen. Imidlertid, unge samer fra kystområdene er mer positive. For eksempel, Per mener at Finnmark trenger ressursintensive industrier og at «vi kan tilpasse slike industrier. Finnmark er et stort fylke og reindriftsutøverne har for mange dyr – det er rom for både reindrift og andre næringer.» Mortens kommentar er i breidd med dette når han sier «en eller to gruver er ok, men gruver overalt, da blir det⁹ ...» (Mathisen et.al. 2017:129).

Tysfjord i Nordland er også et eksempel på «hvordan urfolk med suksess kan bli inkorporert i gruvevirksomhet, i et slikt omfang at gruvevirksomhet blir en grunnpilar i urfolksøkonomien.» (Stammler et.al. 2017:16). Dette knyttet til sementfabrikken i Kjøpsvik og gruvevirksomheten, herunder mineralfabrikken på Drag, der samer har deltatt som arbeidere på begge plasser¹⁰.

Samtidig tilstedeværelse er også utfordrende når det f.eks. i mineralstrategien for Finnmark 2015-2019 punkt 4.1 Rammevilkår og samarbeid (s.10) heter det om utfordringer at man finner det «Krevende at Sametinget ikke aksepterer den vedtatte mineralloven». På den andre siden heter det om økonomiske ringvirkninger som delmål at «Et avgiftssystem for mineralnæringen i Finnmark innrettes slik at en større del av verdiskapingen tilbakeføres til lokalsamfunnene og urfolk» og at «Mineralvirksomheten skal ikke fortrenge andre næringer.» (punkt 4.2 Økonomiske ringvirkninger s.11). En av strategiene er at «Finnmark

av sin businessid og gå inn i tunge arealprosesser på egen regning. Det går utover tiden til å utvikle egen næring f.eks. på slakte-, foredlings- og salgssiden. Samtidig er det en massiv og langvarig press lokalt, regionalt og nasjonalt for å redusere reintallet, som er reieierens rettighetsgrunnlag.» (Det ble enighet i konsultasjonene mellom Olje- og energidepartementet og Sametinget om utbygging av 420 kv-linja Balsfjord-Skaidi i januar 2015).

⁹ Originaltekst på engelsk: "While young Sami from inner Finnmark agree that something must be done to develop the places of this region, few of them believe in ripple effects of resource intensive industries such as mining. One reason is the impact on reindeerherding and/or nature. However, the young Sami from the coastal areas are more positive. For instance, Per thinks that Finnmark needs resource intensive industries and that "we can accommodate such industries. Finnmark is a large county and the reindeer herders have too many animals-there is room for both reindeer herding and other industries." Morten's comments resonate with this when he says, "one or two mines are ok, but mines everywhere, then it becomes..."

¹⁰ Samer har deltatt som gruvearbeidere på flere steder opp gjennom tidene. Om de har gjort det som lønnsinntakere, eller også utviklet egne businesser i tilknytning til dette ville ha vært interessant å avdekke. Samenes industrihistorie i et grenseoverskridende perspektiv er heller ikke skrevet.

fylkeskommune tar initiativ til dialog og felles prosess med Sametinget, Norsk Bergindustri og sentrale myndigheter for å løse utfordringer knyttet til juridiske rammevilkår og prosess knyttet til gruvedrift.» (Punkt 4.1 s.10). En annen er å «Vurdere forvaltningen av den forhøyede årsavgiften for Finnmark sammen med Finnmarkseiendommen og Sametinget, med sikte på at denne tilgodeser kommuner med mineralindustri og reindriftsutøvere som avgir beitearealer.» (Punkt 4.2 s.11).

Nå kan det synes som om fylkeskommunen og Sametinget søker å tilnærme seg hverandre gjennom den fornyede samarbeidsavtalen¹¹ av 10.09. 2018 der man er blitt enige om at:

«Etablering av ny næringsvirksomhet forutsetter gode planprosesser og konsultasjoner for å oppnå et forhåndsinformert samtykke fra samiske rettighetshavere. Partene vil påse at industrielle aktører ivaretar sitt ansvar for dialog, konsultasjoner og avtaleverk med samiske interesser og rettighetshavere. Partene vil utnytte RUP-partnerskapet som arena for dialog og samarbeid innen samfunns- og næringsutvikling. Partene vil samarbeide for å få til en revidering av mineralloven.» (Punkt Næring)

Nordnorsk råd vedtok 27.04. 2017 å utarbeide en felles mineralstrategi for Nord-Norge, med Nordland fylkeskommune som ansvarlig for oppfølging. Hvordan det iverksatte arbeidet utviklet seg gjenstår ennå å se.

Árran lulesamisk senter gjennomførte i tiden prosjektet «Urfolk og ressursutvinning i Arktis: Evaluering av etiske retningslinjer.» Der utarbeidet vi ni utredninger¹ med forslag til tiltak. Med utgangspunkt i disse fremmet Árran i notat av 15.juni 2017 til Utenriksdepartementet, som var oppdragsgiver og finansierte prosjektet, følgende politikk-tilrådninger:

1. Evaluere Norges gjennomføring av sine forpliktelser i henhold til ILO konvensjon 169 om urfolk og stammefolk i selvstendige stater (ILO 169), spesielt hva gjelder landrettigheter, naturressursutnyttelse og annen type arealbruk. Selv om Norge har ratifisert ILO 169, så er det ingen garanti for at landet har maktet å legge til rette for et miljø der selskaper respekterer urfolksrettigheter. Det viser også rankingen av 92 selskaper i Arktis, der norske gruveselskaper i nord skårer dårlig i forhold til håndtering av urfolksrettigheter. (Se sluttnote: Indra Øverland)
2. At Canadas Toward Sustainable Mining (TSM) system (etablert 2004) tas i bruk i Norge i form av en nasjonal versjon for gruveindustrien. Systemet ble tatt i bruk i Finland (2015), Argentina (2016) og Botswana (2017). TSM er obligatorisk for alle medlemmer av Canadas gruveforbund (Mining Association of Canada). Selskaper kvalifiserer seg og testes innenfor seks utvalgte områder (1 Forholdet til urfolk og samfunnskontakt, 2 energiforbruk og klimagassutslipp, 3 avfalls-håndtering, 4 ivaretagelse av biodiversitet, 5 helse, miljø og sikkerhet, 6 krisehåndtering og kommunikasjonsplanlegging). Selskapene graderes fra C (lavest) til AAA (høyest), C er på nivå med landets lovgivning.
3. Vurdere å lovfeste bruk av sosiokulturelle analyser (Social Impact Assessment, SIA) ved

¹¹ Samarbeidsavtale mellom Sametinget og Finnmark fylkeskommune 2018 – 2020:

➤ [file:///C:/Users/sven.roald.nysto/Downloads/Ovttasbargo%C5%A1iehtadus%20gaskal%20S%C3%A1m%20edikki%20ja%20Finnm%C3%A1rku%20fylkkagi%20-%20Samarbeidsavtale%20mellom%20Sametinget%20og%20Finnmark%20fylkeskommune%20\(4\).pdf](file:///C:/Users/sven.roald.nysto/Downloads/Ovttasbargo%C5%A1iehtadus%20gaskal%20S%C3%A1m%20edikki%20ja%20Finnm%C3%A1rku%20fylkkagi%20-%20Samarbeidsavtale%20mellom%20Sametinget%20og%20Finnmark%20fylkeskommune%20(4).pdf)

naturinngrep. Konsekvensanalysene i Norge strekker ikke til. En lovfesting og gjennomført bruk av SIA vil også adressere noen av de mangler som foreligger i Norges implementering og bruk av ILO 169.

4. Gjennomgå mineralloven i forhold til samiske rettigheter både i et nasjonalt og folkerettslig perspektiv. Dette er jo et arbeid som nå pågår, men i hvilket omfang urfolk omhandles og er dratt inn i arbeidet, kjenner jeg ikke til.
5. Oppdatere Norges nasjonale handlingsplan av 12.10. 2015 «Næringsliv og menneskerettigheter» for oppfølging av FNs veiledende prinsipper om næringsliv og menneskerettigheter (jf. fotnote 4).
6. Legge fram en melding for Stortinget i et overordnet perspektiv der forhold rundt bruk av naturressurser i samiske områder ses i sammenheng. Det bør omfatte mineralnæringen med tilstøtende infrastruktur, bruk av sjøarealer til fiskeoppdrett i samiske områder og utbygginger til energiformål.

Avslutning:

Når det blir tale om sameksistens mellom gruvevirksomhet og samiske rettigheter og interesser, - og spørsmål om under hvilke vilkår det er mulig, - så roper problemstillingene om et felles kunnskapsgrunnlag i første omgang. Det bør utvikles et system som håndterer slike spørsmål, og som sannsynliggjør i alle fall at man kan bli enige om en eller annen form for et felles vurderingsgrunnlag å starte fra. Dette bør omfatte kompetanseutvikling som omfatter både prosess og materielt innhold samtidig. Tillitsbyggende tiltak er spesielt viktige i en initierende fase. Derfor gjelder det å gripe fatt i en sak som ikke allerede er kompromittert fra før av. Utviklingen av en nasjonal versjon av et Toward Sustainable Mining (TSM) system er en slik sak (jf. punkt 2 ovenfor).

Referanser:

Eira, Anders J.H. 2013	«Inngrepsvirksomhet i reindriftsområder – erfaringer og strategiske valg.» i Angell, E., S. Eikeland, E. Josefsen og P. Selle (red.) Hvordan påvirker samepolitikken utviklingsprosesser i nord? Rapport fra konferanse 19.-20.september 2012. NORUT Alta. Rapport 2013:3.
Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) 2018	Prop.116 L (2017 – 2018) Proposisjon til Stortinget (forslag til lovvedtak) Endringer i sameloven mv. (konsultasjoner).
➤ https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/prop.-116-l-20172018/id2610753/
Mathisen, Line, Espen Carlsson og Nils A. Sletterød 2017	“Sami Identity and Preferred Futures: Experiences among Youth in Finnmark and Trøndelag, Norway”. The Northern Review 45 (2017): 113-139. Yukon College, Whitehorse, Canada.
➤ http://journals.sfu.ca/nr/index.php/nr/article/view/587
Se også: https://tfou.no/livsform-pavirker-samiske-ungdommers-framtidstenking/
Departementene 2017	Nordområdestrategi – mellom geopolitikk og samfunnsutvikling. Strategi. Departementene 2017. Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon.
➤ https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/strategi_nord/id2550081/
Stammler, Florian*, Sven-R. Nystø og Aytalina Ivanova 2017	“Taking ethical guidelines into the field for evaluating by indigenous stakeholders.” Ájluokta/Drag. Árran julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Báhkko 2017. (* Hovedsforfatter)
➤ http://www.rran.no/evaluating-ethical-guidelines/?Article=121

Sluttnoter:

ⁱ Emma Wilson: "What is Free, Prior and Informed Consent (FPIC)?" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Desember 2016. Báhkko. Drag.

Indra Øverland: "Ranking Oil, Gas and Mining Companies on Indigenous Rights in the Arctic" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Desember 2016. Báhkko. Drag.

Emma Wilson: "What is Social Impact Assessment (SIA)?" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Januar 2017. Báhkko. Drag.

Florian Stammler, (Sven-Roald Nystø, Aytalina Ivanova): "Taking ethical guidelines into the field for evaluation by indigenous stakeholders" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Desember 2016. Báhkko. Drag.

Emma Wilson: "Evaluating international ethical standards and instruments: policy summary" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Februar 2017. Báhkko. Drag.

Aytalina Ivanova & Florian Stammler: "Case studies of northern indigenous people and extractive industry; Sahka Republic (Yakutia)" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Februar 2017. Báhkko. Drag.

Florian Stammler, (Aytalina Ivanova): "Case studies of northern indigenous people and extractive industry; Nenets Autonomous Okrug (NAO)" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Mars 2017. Báhkko. Drag.

Natalya Novikova & Emma Wilson: "Anthropological expert review: socio-cultural impact assessment for the Russian North" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Mars 2017. Báhkko. Drag.

Piers Vitebsky with other project members: "Final Project Report" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. Mars 2017. Báhkko. Drag.

Emma Wilson: "Evaluating international ethical standards and instruments for indigenous rights and the extractive industries" . Indigenous Peoples and Resource Extraction in the Arctic: Evaluating Ethical Guidelines. Árran – julevsáme guovdásj/lulesamisk senter. August 2017. Báhkko. Drag.

Navn i parantes (navn) er medforfattere.